

Knud Illeris, Noemi Katznelson, Jens Christian Nielsen,
Birgitte Simonsen og Niels Ulrik Sørensen

Mellem individualisering
og standardisering

Ungdomsliv

Samfunds
litteratur

Ungdomsliv

Ungdomsliv

– mellem individualisering og standardisering

Knud Illeris, Noemi Katznelson, Jens Christian Nielsen,
Birgitte Simonsen og Niels Ulrik Sørensen

Samfundslitteratur

Knud Illeris, Noemi Katznelson, Jens Christian Nielsen, Birgitte Simonsen og Niels
Ulrik Sørensen

Ungdomsliv

1. udgave 2009

© Samfundslitteratur 2009

Omslag: Imperiet

Sats: SL grafik, Frederiksberg (slgrafik.dk)

Tryk: Narayana Press, Gylling (www.narayana.dk)

E-bog produktion: PHi Business Solutions Ltd. (Chandigarh, India)

ISBN: 978-87-593-1430-2

E-ISBN: 978-87-593-2563-6

Samfundslitteratur

Rosenørns Allé 9

1970 Frederiksberg C

Tlf. 38 15 38 80

Fax 35 35 78 22

slforlagene@samfundslitteratur.dk

www.samfundslitteratur.dk

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

Indhold

Forord · 9

Om bogens forfattere · 15

Center for Ungdomsforskning · 17

1. del: Ungdom som en livsfase · 19

1. Ungdom i dag · 23

1.1. Indledning · 23

1.2. Da ungdom blev til en livsfase · 23

1.3. Ungdom, uddannelse og sortering · 25

1.4. Ungdom som en social og kulturel konstruktion · 28

1.5. De unge voksne · 31

1.6. Ungdom som en fase for valg og identitetsdannelse · 32

1.7. Ungdommen som samfundets fremtid · 36

2. Individualisering og standardisering · 39

2.1. Individualiseringen og institutionerne · 39

2.2. Individualisering i uddannelserne · 41

2.3. Aktiv selvforvaltning · 43

2.4. Individualisering, standardisering og kommercialisering · 46

2.5. Nye vindere og tabere · 48

2.6. Nogle generelle reaktionsmønstre · 51

3. Ungdomslivet – fra de unges synsvinkel · 57

3.1. Eksempler fra hverdagslivet · 57

3.2. Fie hader at blive sat i bås · 58

- 3.3. Katrine har buler på lårene · 60
- 3.4. Reem er både dansk og ikke-dansk · 63
- 3.5. Jesper har opbrugt sin fjumrekvote · 65
- 3.6. Sune spiller poker på nettet · 67
- 3.7. Kira vil selv bestemme · 70
- 3.8. Samme by – to verdener · 71

2. del: Ungdomslivets arenaer · 75

4. Unge og uddannelse · 79

- 4.1. Uddannelsessystemet – den primære ramme om overgangen fra barn til voksen · 79
- 4.2. Unges uddannelsesvalg og overgang til ungdomsuddannelserne · 82
- 4.3. De unge i de gymnasiale uddannelser · 87
- 4.4. De unge i erhvervsuddannelserne · 93
- 4.5. De unge i de videregående uddannelser · 99
- 4.6. De unge uden uddannelse · 104
- 4.7. En tværgående opsamling · 108

5. Vejledning og andre støtteordninger · 115

- 5.1. Pædagogikkens individualisering · 115
- 5.2. Aktuel vejledningspolitik · 120
- 5.3. Konkrete vejlednings- og støtteordninger · 123
- 5.4. Et par illustrerende eksempler · 125
- 5.5. Særlige vejlednings- og støtteordninger for de udsatte unge · 132
- 5.6. Udfordringer · 137

6. Unge og arbejdsliv · 141

- 6.1. Arbejdsperspektivet · 141
- 6.2. Unges forventninger til arbejdslivet · 142
- 6.3. De unge på det fleksible arbejdsmarked · 148
- 6.4. Udfordringer til arbejdspladser og brancher · 151

7. Unge og fritidsliv · 155

- 7.1. Fritid er alt det andet · 155

- 7.2. Samvær med venner · 158
- 7.3. Unge virtuelle fritidsliv og medievaner · 160
- 7.4. Fritid er ikke bare fri tid · 162
- 7.5. Det organiserede fritidsliv · 163
- 7.6. Unge, foreningsliv og demokrati · 165
- 7.7. Fra demokratisk dannelse til kompetenceudvikling og personligt engagement? · 171

3. del: Ungdomslivets spændingsfelter · 177

8. Ungdomskulturer, livsstil og medier · 181

- 8.1. Ungdomskultur og individualisering · 181
- 8.2. Naturlige fællesskaber og kommercialisering · 182
- 8.3. Stilfællesskaberne spredes · 183
- 8.4. Den standardiserede krop · 188
- 8.5. Pornificeringen · 191
- 8.6. Kroppen i cyberspace · 195

9. Kønnets betydning i ungdomslivet · 199

- 9.1. Køn og kønsforskelle · 199
- 9.2. Kønnen som et princip · 200
- 9.3. Unge, køn og uddannelse · 203
- 9.4. Unge, køn og krop · 211

10. Social baggrund og etnicitet · 217

- 10.1. Den sociale skævhed · 217
- 10.2. De unge nydanskere · 219
- 10.3. De velfungerende unge nydanskere · 220
- 10.4. De utilpassede unge nydanskere · 224
- 10.5. Sammenfatning om de unge nydanskere · 228

11. Unge og risikoadfærd · 233

- 11.1. Selvfølgelig af muligheder og risici i ungdomslivet · 233
- 11.2. Krop, vægt og fejlnæring · 235
- 11.3. Spiseforstyrrelser · 237

- 11.4. Selvskadende adfærd og selvmordsadfærd · 239
- 11.5. Rygning og rygefællesskaber · 242
- 11.6. Alkohol og illegale stoffer · 244
- 11.7. Pengespil og ludomani · 246
- 11.8. Ekstrem risikoadfærd · 249
- 11.9. Ungdomskriminalitet · 252
- 11.10. Risikoadfærd og dobbeltmoral · 255
- 11.11. Hvordan kan unges risikoadfærd håndteres? · 257

4. del: Ungdomspolitik · 259

12. Aktuel ungdomspolitik · 261

- 12.1. Sammenfatning om de unges aktuelle situation · 261
- 12.2. Samfundet og de unge · 267
- 12.3. De særligt udsatte · 274
- 12.4. Aktuelle tendenser og bestræbelser · 277

13. Hvordan kommer vi videre? · 283

- 13.1. Jagten på de unge · 283
- 13.2. Markedssamfundet og den statslige styring · 287
- 13.3. De svære spørgsmål · 289
- 13.4. Behov for nytænkning · 291

Referencer · 297

Stikord · 317

Forord

Det er en almindelig folkelig opfattelse, at der "altid har været problemer med ungdommen" – og samtidig, at det er noget, "de unge som regel kommer over", når de bliver lidt ældre og er faldet til ro med sig selv og omgivelserne. Det kan derfor virke overraskende, at selve begrebet om en ungdom først opstod i den europæiske kultur for ca. 250 år siden, og at det først er i de seneste 50-60 år, der har været en opfattelse af "ungdomsproblemer" som et særligt samfundsmæssigt problemfelt (se nærmere i *kapitel 1*).

Samtidig synes der at være en udbredt opfattelse i samfundet af, at ungdomsproblemerne er vokset voldsomt i de seneste 10-15 år – og det er der en god dækning for, hvis man ser på, hvor meget ungdommen har fyldt i samfundslivet og samfundsdebatten i mange forskellige dimensioner, fx i relation til uddannelse, kultur, sundhed og forbrug. Dette forhold kan der på et overordnet plan udpeges flere tungtvejende grunde til – lad os bare nævne de vigtigste:

- samfundet er i de seneste årtier, bl.a. med globaliseringen, de nye elektroniske kommunikationsmidler og "markedsførelsen" af store områder, blevet meget mere kompliceret, og det ændrer og udvikler sig i en takt, der gør, at det voksenliv, de unge er på vej ind i, er blevet meget mere uoverskueligt – derfor er selve overgangen fra barndom til voksenliv blevet vanskeligere, den giver flere problemer, og den tager længere tid.
- samtidig er ungdommen i stigende grad blevet idealiseret – det er blevet et ideal for de ældre at holde sig unge, og det er også blevet et ideal for de store børn, at "melde sig ind" i ungdommen så tidligt som muligt. Denne idealisering lægger et stigende pres på ungdommen i retning af, at man skal være munter og smuk og lærenem og hele tiden på dupperne, og man skal frem for alt være lykkelig.
- de seneste årtiers velstand har medført, at mange unge har fået flere penge mellem hænderne, og derfor er der opstået et stort og lukrativt "ungdomsmarked". De unge er blevet en ombejlet forbrugergruppe

og har dermed fået en stærkt øget opmærksomhed i massemedier og reklamer.

- endelig er de unge blevet en samfundsmæssig "mangelvare". Vi har haft nogle meget små ungdomsårgange, samtidig med, at store årgange er ved at blive ældre. Det betyder, at der på arbejdsmarkedet fremover vil være færre, der skal forsørge flere ældre. Derfor er det en samfundsmæssig nødvendighed, at så mange unge som overhovedet muligt bliver velkvalificerede og produktive, ellers kan der let blive tale om en generel nedgang i levestandarden.

De tre første punkter er nogle af de mest markante udtryk for overgangen til den tidsalder, som tog form i løbet af 1980'erne, og som en række førende sociologer og samfundsforskere har kaldt "sen-moderniteten" (fx Giddens 1994, 1996; Beck 1997, 2002a; Bauman 1999, 2002), mens man mere populært typisk taler om fx informations- eller videnssamfundet. Og de unges reaktioner på denne overgang er på mange måder blevet opfattet som bekymrende. Det er fx bekymrende, at der til stadighed er en meget stor såkaldt "rest-gruppe" af unge, der ikke gennemfører en kompetencegivende uddannelse. Det er også bekymrende, at mange unge har et meget stort alkoholforbrug, at mange bliver overvægtige eller har spiseforstyrrelser, og at forskellige grupper af unge kaster sig ud i risikofyldte adfærdsformer, som det er svært at forstå eller gøre noget ved fra samfundets side – for bare at nævne nogle af de mest omtalte forhold.

Der er da også lavet mange undersøgelser og forsøg på forklaringer omkring de unges adfærd, bl.a. ved Center for Ungdomsforskning (CeFU), der i 2000 blev oprettet som et uafhængigt forskningscenter af en kreds af meget forskellige interessenter på området på initiativ af Dansk Ungdoms Fællesråd (se www.cefu.dk). Men ligesom samfundet mangler en sammenhængende ungdomspolitik (se *kapitel 13*), findes der heller ikke nogen nyere forsøg på en sammenhængende beskrivelse, forklaring og forståelse af ungdommen i Danmark i dag eller af de mange forskellige felter, der er involveret.

Det sidste vil vi forsøge at rette op på med denne bog, der er skrevet i fællesskab af fem forskere, som alle er ansat ved eller knyttet til CeFU. Grundlaget er først og fremmest de mange empiriske projekter, der er gennemført på CeFU i de forløbne år. Men selvfølgelig er en vigtig del af grundlaget også forfatterne forskellige faglige forståelser og teoretiske tilgange til området,